

Wykładnia komparatystyczna

Przemysław Kusik

Wykładnia komparatystyczna

Ujęcie teoretycznoprawne
na przykładzie przepisów Kodeksu spółek handlowych
regulujących zasadę biznesowej oceny sytuacji

PWN

Recenzenci

Prof. dr hab. Tomasz Giaro

Dr hab. Adam Zienkiewicz, prof. UWM

Przygotowanie okładki i stron tytułowych

Przemysław Spiechowski

Zdjęcie na I stronie okładki

Anthonycz/iStock

Wydawca

Izabela Grabowska

Redakcja

Hanna Trubicka

Korekta

Iwona Stachowicz

Redakcja techniczna

Maryla Broda

Koordynator produkcji

Mariola Grzywacka

Skład

INK GRAF S.C. Sławomir Łąkocy i Łukasz Łąkocy

Publikacja finansowana przez EngLaw.

Tłumaczenia, Szkolenia Językowe, Consulting.

Przemysław Kusik

EngLaw.

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2026

ISBN 978-83-01-25032-4

DOI: <https://doi.org/10.53271/2026.070>

Wydanie I

Wydawnictwo Naukowe PWN SA

02-460 Warszawa, ul. Gottlieba Daimlera 2

tel. 22 69 54 321, faks 22 69 54 288

infolinia: 801 33 33 88

e-mail: pwn@pwn.pl

www.pwn.pl

Druk i oprawa: OSDW Azymut Sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	9
ABSTRACT	13
WYKAZ SKRÓTÓW	17
1. WPROWADZENIE	19
2. POJĘCIE PRAWA W BADANIACH I PRAKTYCE	32
2.1. Prawo w ujęciu prawnoporównawczym	33
2.2. Prawo w ujęciu teoretycznoprawnym	37
2.3. Prawo w ujęciu dogmatycznoprawnym	39
2.4. Prawo w ujęciu organów państwa	40
2.5. Prawo interpretacyjne	42
2.6. Podsumowanie	43
3. PRZESZCZEPY PRAWNE A POLSKI SYSTEM PRAWNY	45
3.1. Definicja i etymologia terminu „przeszczep prawny”	46
3.2. Istota przeszczepów prawnych na tle zjawiska dyfuzji kulturowej	50
3.3. Elementy paradygmatu przeszczepów prawnych	52
3.3.1. Koncepcje charakteru przeszczepów prawnych	54
3.3.2. Koncepcje przyczyn przeszczepów prawnych	58
3.3.3. Podmioty przeszczepów prawnych	60
3.3.4. Przedmioty przeszczepów prawnych	64
3.3.5. Przebieg przeszczepów prawnych	65
3.3.6. Kryteria skuteczności przeszczepów prawnych	67
3.4. Przeszczepy prawne a pojęcie prawa	69
3.5. Ksenogeniczne przeszczepy prawne między tradycjami <i>common law</i> i <i>civil law</i>	72
3.6. Polski system prawny jako „biorca” zagranicznych rozwiązań	77
3.7. Rozwiązania z systemów prawnych <i>common law</i> we współczesnym polskim prawie	79
3.8. Podsumowanie	82

4. WYKŁADNIA PRAWA W POLSKIM SYSTEMIE PRAWNYM	85
4.1. <i>Omnia sunt interpretanda a clara non sunt interpretanda</i>	86
4.2. Intencjonalizm a tekstualizm, wykładnia statyczna a dynamiczna	94
4.3. Twórcza a odtwórcza rola wykładni	101
4.4. Argumentacja w wykładni	106
4.5. Wykładnia prawa według koncepcji klaryfikacyjnej	111
4.6. Wykładnia prawa według koncepcji derywacyjnej	116
4.7. Dyrektywy wykładni jako punkty wspólne polskiej teorii wykładni prawa	123
4.7.1. Wykładnia językowa	125
4.7.2. Wykładnia systemowa	129
4.7.3. Wykładnia funkcjonalna (celowościowa)	132
4.8. Podsumowanie	135
5. WYKŁADNIA KOMPARATYSTYCZNA	138
5.1. Pojęcie wykładni komparatystycznej (prawoporównawczej)	139
5.2. Wykładnia komparatystyczna a prawo porównawcze	146
5.3. Miejsce wykładni komparatystycznej w ramach procesu wykładni	151
5.4. Legitymizacja wykładni komparatystycznej	153
5.5. Wykładnia komparatystyczna a różnice kontekstowe między systemami prawnymi	165
5.6. Korzyści wykładni komparatystycznej i zagrożenia z nią związane	167
5.7. Czynniki sprzyjające wykładni komparatystycznej i ograniczające jej stosowanie	170
5.8. Wykładnia komparatystyczna w polskich sądach	173
5.9. Model wykorzystania wykładni komparatystycznej	181
5.10. Podsumowanie	185
6. ZASADA BIZNESOWEJ OCENY SYTUACJI (<i>BUSINESS JUDGMENT RULE</i>) – STUDIUM PRZYPADKU WYKŁADNI KOMPARATYSTYCZNEJ	188
6.1. Zasada biznesowej oceny sytuacji jako przeszczep prawny	189
6.2. Wątpliwości interpretacyjne dotyczące zasady biznesowej oceny sytuacji na gruncie polskiego systemu prawnego	197
6.3. Analiza możliwości wykorzystania wykładni funkcjonalnej do ustalenia znaczenia przepisów dotyczących zasady biznesowej oceny sytuacji (wykładnia językowa i systemowa)	209

6.4. Wykładnia funkcjonalna przepisów dotyczących zasady biznesowej oceny sytuacji z wykorzystaniem wykładni komparatystycznej	217
6.4.1. Uzasadnienie wykorzystania wykładni komparatystycznej	217
6.4.2. Bilans korzyści i zagrożeń	218
6.4.3. Wybór systemów prawnych do analizy	218
6.4.4. Treść obcego prawa, różnice względem prawa krajowego, różnice kontekstowe	219
6.4.5. Wnioski wykładni komparatystycznej do uwzględnienia w ramach wykładni funkcjonalnej	235
6.4.6. Uwzględnienie wykładni komparatystycznej w ramach dyrektyw wykładni funkcjonalnej	241
6.4.7. Końcowy rezultat wykładni	245
6.5. Podsumowanie	247
7. ZAKOŃCZENIE	250
7.1. Odpowiedzi na postawione pytania badawcze i weryfikacja hipotez	250
7.2. Wnioski końcowe	254
BIBLIOGRAFIA	259
1. Akty prawne	259
2. Orzeczenia	259
3. Materiały legislacyjne	261
4. Wydawnictwa zwarte	262
5. Komentarze	264
6. Artykuły w czasopismach i rozdziały w pracach zbiorowych	265
7. Źródła internetowe	278

Autor pragnie podziękować dr hab. Annie Kalisz za konsultację podczas tworzenia niniejszej pracy, a także Recenzentom za chęć podjęcia się jej oceny i przedstawione uwagi. Odpowiedzialność za ostateczny kształt pracy, w tym wyrażone w niej poglądy i ewentualne błędy, spoczywa wyłącznie na autorze.

STRESZCZENIE

Monografia porusza zagadnienie wykładni komparatystycznej, rozumianej, w pewnym uproszczeniu, jako ustalanie znaczenia przepisów prawnych jednego systemu prawnego z wykorzystaniem informacji o prawie innego systemu prawnego. Celem omówionych w niej badań było scharakteryzowanie tego rodzaju wykładni oraz jej uwarunkowań i metodyki w odniesieniu do polskiego prawa, a także analiza jej wykorzystania w szczególnym kontekście zjawiska przeszczepów prawnych (ang. *legal transplants*). Z osiągnięciem tego drugiego zamierzenia związany był wybór przedmiotu studium przypadku, dotyczącego przepisów, na mocy których wprowadzono do Kodeksu spółek handlowych zasadę biznesowej oceny sytuacji (art. 293 § 3, 300¹²⁵ § 2 i 483 § 3 k.s.h.). Jest to przypadek szczególnie interesujący, ponieważ dotyczy instytucji prawnej pochodzącej z tradycji *common law*, narażonej na większe trudności w adaptacji do systemu należącego do tradycji kontynentalnej. Wykładnia komparatystyczna jest jednak warta uwagi nie tylko w związku z zagadnieniem przeszczepów prawnych, stanowiących jeden z możliwych obszarów jej zastosowania.

Należy podkreślić, że metodyka wykładni, w tym wykładni komparatystycznej, ma znaczenie m.in. z punktu widzenia akceptowalności rozstrzygnięć organów stosujących prawo – co dotyczy wykładni operatywnej, ale przekłada się również na rzetelność badań, w których podjęto wykładnię doktrynalną. W przypadku orzecznictwa odniesienia do prawa obcego mogą budzić wątpliwości stron i opinii publicznej, dlatego od organów stosujących prawo należałoby oczekiwać transparentnego rozliczenia się z przyczyn i sposobu skorzystania ze źródeł zagranicznych w uzasadnieniu orzeczenia czy decyzji. Wykorzystanie obcego prawa wiąże się także z ryzykiem jego niezrozumienia i błędów. Należy w tym kontekście zauważyć, że niejednokrotnie odniesienia do zagranicznego prawa ze strony polskich sądów nasuwają wątpliwości metodologiczne. Podniesienie świadomości wykładni komparatystycznej byłoby tym bardziej pożądane, że rośnie współcześnie dostępność informacji o prawie obcym. Do wykorzystania wykładni komparatystycznej mogą także przyczyniać się międzynarodowe kontakty środowisk prawniczych. Z punktu widzenia nauki prawa porównawczego, której ważnym wątkiem jest teoria przeszczepów prawnych, wykładnia komparatystyczna może być postrzegana jako element szerszego procesu przeszczepu, wpływający na dopasowanie obcego rozwiązania do systemu przyjmującego. Powyższe przesłanki uzasadniające podjęcie zagadnienia wykładni komparatystycznej pokazują zarazem, że łączy ono kilka

perspektyw: teoretycznoprawną, prawnoporównawczą, dogmatycznoprawną i praktyczną. W niniejszej pracy za wiodący uznano punkt widzenia teorii prawa. Przyjęto siatkę pojęciową klaryfikacyjnej koncepcji wykładni, odpowiadającą późnym pracom Jerzego Wróblewskiego, aprobując jednocześnie dobrze z nią skorelowane argumentacyjne podejście do wykładni. Odniesiono się jednak także do koncepcji derywacyjnej i punktów wspólnych polskiej teorii wykładni prawa. Poczynione spostrzeżenia są adekwatne dla wykładni doktrynalnej i operatywnej.

W ramach części badań zmierzającej do wypracowania modelu wkomponowującego wykładnię komparatystyczną w proces wykładni przeanalizowano dorobek polskiej teorii wykładni prawa oraz polskie i międzynarodowe ujęcia wykładni komparatystycznej. Analizie poddano także wybrane regulacje konstytucyjne odnoszące się do źródeł prawa i prawa do sądu. W ramach studium przypadku, polegającego na weryfikacji funkcjonalności zaproponowanego modelu, podjęto wykładnię wspomnianych przepisów Kodeksu spółek handlowych, korzystając z informacji o prawie amerykańskim i niemieckim. W badaniach wykorzystano w szczególności metody przeglądu literatury, dogmatycznoprawną oraz elementy metod prawnoporównawczych. W wyniku badań możliwe było ustalenie katalogu warunków, pod którymi wykorzystanie wykładni komparatystycznej w polskim systemie prawnym jest uzasadnione. Obejmują one m.in. wskazanie i uargumentowanie okoliczności przemawiającej za podjęciem wykładni komparatystycznej (np. powiązanie wykładanego przepisu z prawem obcym), pozytywny wynik bilansu korzyści i zagrożeń związanych z tą wykładnią, uzasadniony wybór systemów prawnych do analizy, a także rzetelną i adekwatną do przypadku analizę prawnoporównawczą (ustalenie treści obcego prawa, ustalenie różnic i podobieństw względem prawa rodzimego, porównanie kontekstów prawnych i pozaprawnych). Ustalono również, że wykładnia komparatystyczna może być stosowana jedynie na etapie wykładni funkcjonalnej (jako jej podtyp), dlatego muszą zachodzić przesłanki podjęcia tej ostatniej. Wykładni komparatystycznej dotyczą także związane z wykładnią funkcjonalną ograniczenia, wynikające w szczególności z jej subsydiarnego charakteru. Ponadto stwierdzono, że mocny argument za podjęciem wykładni komparatystycznej stanowi okoliczność wprowadzenia pewnych przepisów w drodze przeszczeptu prawnego. W takich przypadkach powinno się przynajmniej rozważyć przeprowadzenie wykładni komparatystycznej, a w razie jej niepodjęcia – uzasadnić tę decyzję. Należy zarazem pamiętać, że prawo obce wykorzystywane w ramach wykładni komparatystycznej, samo w sobie pozbawione legitymacji demokratycznej, nie jest wiążące dla interpretatora.

W ramach ogólnych wniosków z badań podkreślono, że informacje o prawie obcym nie ustępują innym materiałom wykładni wykorzystywanym w wykładni funkcjonalnej. Wymagają one natomiast odpowiedzialnego użycia. Nie powinno się w szczególności lekceważyć trudności związanych z ustaleniem treści obcego prawa.

Istotna jest też transparentność w stosowaniu tego rodzaju wykładni. Dlatego należałoby jej poświęcić uwagę w kształceniu prawników, również w nawiązaniu do prawa porównawczego, często niedocenianego w programach studiów prawnych. Warto również wspomnieć o tym, że dzięki podjętemu studium przypadku nie tylko możliwe było pozytywne zweryfikowanie zaproponowanego modelu wykładni oraz szczegółowe zilustrowanie jego wykorzystania, lecz także wysunięto konkretną propozycję wykładni (w sensie apragmatycznym) przepisów dotyczących zasady biznesowej oceny sytuacji. Pomimo znaczenia tej instytucji, dotyczącej kluczowego dla biznesu zagadnienia ryzyka gospodarczego i podejścia do niego organów państwa, pojawiają się wokół niej istotne problemy interpretacyjne, które mogą negatywnie wpływać na jej funkcjonowanie. Zaproponowana wykładnia może być zatem użyteczna z punktu widzenia dogmatyki i praktyki prawa handlowego.

Opracowanie zostało podzielone na siedem rozdziałów. Po rozdziale wprowadzającym, obejmującym m.in. pytania i hipotezy badawcze, w rozdziale 2 przedstawiono różne możliwe spojrzenia na prawo w badaniach prawnoporównawczych, teoretycznoprawnych i dogmatycznoprawnych oraz w praktyce działania organów państwa. Zwrócono także uwagę na pojęcie prawa interpretacyjnego. W rozdziale 3 krótko scharakteryzowano paradygmat przeszczepów prawnych, omówiony przez autora szczegółowo w poprzedniej monografii. Zarysowano tam także specyfikę przeszczepów prawnych z tradycji *common law* w polskim systemie prawnym. W rozdziale 4 omówiono węzłowe zagadnienia polskiej teorii wykładni prawa, opierając się głównie na koncepcjach klaryfikacyjnej i derywacyjnej. Rozdział 5 w całości poświęcono wykładni komparatystycznej. Wieńczy go model wypracowany na podstawie rozważań podjętych w rozdziałach 4 i 5, który wkomponuje wykładnię komparatystyczną w ogólny proces wykładni. W rozdziale 6 szczegółowo przedstawiono wykorzystanie tego modelu w ramach wspomnianego studium przypadku. Rozdział 7, stanowiący zakończenie pracy, odnosi się do pytań badawczych i hipotez, a także przedstawia ogólne wnioski.

ABSTRACT

The present monograph focuses on the issue of comparative interpretation, understood, in simplified terms, as establishing the meaning of legal provisions from one legal system using information about the law of another legal system. The aim of the research discussed was to characterise this kind of interpretation, as well as its conditions and methodology, in relation to Polish law, and to analyse its use in the specific context of the legal transplant phenomenon. With the latter goal in mind, the legal provisions introducing the business judgment rule into the Polish Code of Commercial Companies and Partnerships (Articles 293(3), 300¹²⁵(2) and 483(3) of the Code) were selected as the object of the case study conducted as part of the research. This case is a particularly interesting one given that the business judgment rule originates from the common law tradition and is, therefore, exposed to greater difficulties in its adaptation to a civil law system. This notwithstanding, comparative interpretation is worth attention not only in connection with legal transplants, which are but one of its possible areas of use. It should be emphasised that interpretation methodology, including that of comparative interpretation, is important, among others, from the perspective of the acceptability of decisions made by law-applying authorities (the case of the so-called operative interpretation). In addition, it translates into the reliability of academic legal research that entails doctrinal interpretation (interpretation carried out by scholars). Furthermore, since references to foreign sources in case law may raise doubts among the parties and the public, law-applying authorities should be expected to transparently account for the reasons for, and the manner of, using such materials in the statements of reasons for rulings or decisions. The use of foreign law also carries the risk of misunderstandings and errors. In this context, it should be noted that references to foreign law by Polish courts not infrequently raise methodological doubts. Moreover, greater awareness of comparative interpretation would be all the more desirable given the increasing availability of information on foreign law nowadays. The use of comparative interpretation may also be encouraged by international contacts among legal communities. From the point of view of comparative law (an important theme of which is the legal transplant theory), comparative interpretation can be seen as an element of a broader transplantation process that influences the adaptation of a foreign legal solution to the host system. The above arguments for discussing comparative interpretation also demonstrate that it entails a combination of several perspectives, that is, of legal theory, comparative law,

legal dogmatics and legal practice. In the present study, however, the point of view of legal theory is considered the leading one. The study adopts the conceptual framework of the clarificative theory of interpretation, as developed in the late works of Jerzy Wróblewski. In doing so, it also subscribes to the legal argumentation approach, which aligns well with the clarificative theory. However, reference is also made to the derivational theory and the common points of the Polish theory of legal interpretation. The insights gained are adequate for doctrinal and operative interpretation. The part of the research that sought to develop a model incorporating comparative interpretation into the interpretation process took into account the output of the Polish theory of legal interpretation as well as Polish and international perspectives on comparative interpretation. The analysis also included selected constitutional regulations relating to the sources of law and the right to a fair trial. As part of the case study, which involved verifying the functionality of the model proposed, the aforementioned provisions of the Code of Commercial Companies and Partnerships were interpreted using information on American and German law. The research was based, in particular, on a literature review, the dogmatic method and elements of comparative law methods. As a result, it was possible to establish a catalogue of conditions under which the use of comparative interpretation in the Polish legal system is warranted. These include, among others, identifying a circumstance that supports comparative interpretation and justifying it (e.g. a link between the provision being interpreted and foreign law), a positive balance of the benefits and risks involved, a reasonable selection of legal systems for analysis, as well as a reliable and case-relevant comparative legal analysis (identifying the content of foreign law, identifying differences and similarities with domestic law and comparing legal and extralegal contexts). It was also found that comparative interpretation can only be used at the stage of functional interpretation (as its subtype), so the conditions for taking up the latter must be met. Furthermore, comparative interpretation is subject to limitations inherent in functional interpretation, arising, in particular, from the latter's subsidiary nature. Moreover, it was found that a strong argument for engaging in comparative interpretation is the circumstance that certain legal provisions were introduced through legal transplantation. In such cases, conducting comparative interpretation should at least be considered, and if it is not undertaken, the decision ought to be accounted for. At the same time, it should be remembered that foreign law used as part of comparative interpretation is not binding on the interpreter, as it lacks democratic legitimacy. The general conclusions from the research emphasise that information on foreign law is not inferior to other materials that can be tapped into as part of functional interpretation. However, it needs to be used responsibly. In particular, the difficulties involved in determining the content of foreign law should not be underestimated. Transparency in the use of this kind of interpretation is also important. Therefore,

it should be given attention in the education of lawyers, also in relation to comparative law, which is often underestimated in law programmes. Moreover, it is worth mentioning that thanks to the case study, it was possible not only to positively verify the interpretation model proposed and to illustrate its use thoroughly, but also to put forward a specific proposal for the interpretation of the provisions on the business judgment rule. Despite the importance of this institution, which addresses business risk and the approach to it taken by state authorities and thus is of key importance for companies, the Polish business judgment rule is surrounded by significant interpretative challenges that may negatively impact its functioning. Its interpretation proposed in the monograph may, therefore, be useful for the dogmatic study and the practice of commercial law. The book consists of seven chapters. Following the introduction, which covers, among others, the research questions and hypotheses, Chapter 2 presents various possible perspectives on law adopted in comparative law, legal theory and legal dogmatics, as well as in the practical operations of state authorities. Attention is also drawn to the 'law of interpretation' concept. Chapter 3 briefly describes the legal transplant paradigm, which was covered in detail in the author's previous monograph. It also outlines the peculiarity of common-law legal transplants within the Polish legal system. Chapter 4 discusses the key themes of the Polish theory of legal interpretation, drawing mainly on the clarificative and derivational approaches. Chapter 5 is entirely devoted to comparative interpretation. It concludes with a model, developed on the basis of the discussion in Chapters 4 and 5, that seeks to integrate comparative interpretation into the overall interpretation process. Chapter 6 provides a detailed account of the use of this model through the case study referred to above. The book ends with Chapter 7, which addresses the research questions and hypotheses and presents general conclusions.